

THE EFFECTIVENESS OF ECONOMIC SANCTIONS AS MEANS OF WARFARE AND DIPLOMACY

Stojanche Masevski

PhD student at the Institute for Security, Defense and Peace-Faculty of Philosophy Skopje

Working in the Ministry of Defense

stole_k2@hotmail.com

Abstract

Economic sanctions have been used as a tool of war for centuries. Policymakers in the past decade in many states have embraced the use of sanctions as a tool of their foreign policies. Now the world has entered a new phase of globalization characterized by the increasing use of economic tools for geopolitical purposes (or geo-economics) and systemic rivalry.

The primary objective of imposing sanctions is to deter bad behavior, enforcing economic punishment on the targeted country, and to force rehabilitation, or changed behavior by that country. Trying to assess the effectiveness of the sanctions is a difficult process.

The success of sanctions depends on their enforcement and effectiveness. Sanction efforts are most effective when coordinated and implemented multilaterally with allies, and poor design and implementation of sanctions policies often leads to them falling short of the desired effects. So, economic sanctions can only be one tool in the toolbox for enforcing global peace.

Keywords: sanctions, economics, security, state, warfare, diplomacy

ЕФИКАСНОСТА НА ЕКОНОМСКИТЕ САНКЦИИ КАКО СРЕДСТВА ЗА ВОЈУВАЊЕ И ДИПЛОМАТИЈА

Стојанче Масевски

Докторанд на Институтот за безбедност, одбрана и мир – Филозофски факултет – Скопје

(Вработен во Министерство за одбрана)

stole_k2@hotmail.com

Апстракт

Економските санкции се користат како алатка за војна со векови. Креаторите на политиките во изминатата деценија во многу држави ја прифатија употребата на санкциите како алатка на нивната надворешна политика. Сега светот влезе во нова фаза на глобализацијата која се

карактеризира со зголемена употреба на економски алатки за геополитички цели (или геоекономски) и системско ривалство.

Примарната цел на воведувањето санкции е да се одврати лошото однесување, да сеспроведе економска казна на целната држава и да се принуди на рехабилитација или да го промени своето однесување. Обидот за проценување на ефективност на санкциите е тежок процес.

Успехот на санкциите зависи од нивното спроведување и ефективност. Напорите за санкции се најнефективни кога се координирани и имплементирани мултилатерално со сојузниците, а лошото дизајнирање и спроведувањето на политиките за санкции често доведува до тоа да не ги постигнат посакуваните ефекти. Значи, економските санкции можат да бидат само една од алатките во кутијата за алатки при спроведување на глобалниот мир.

Клучни зборови: санкции, економски, безбедност, држава, војување, дипломатија.

1. Вовед

Прифаќањето на економската дипломатија како алатка на надворешната политика не е безусловно и покренува многу релевантни прашања. Повеќето би се согласиле дека промовирањето на националните интереси до степен што ги поткопува меѓународните политички, економски и финансиски договори и институции е непожелно. Сепак, дури и овде, разликите во идеологијата и нивоата на развој создаваат различни стандарди и начини на економска дипломатија.¹²⁸

Наметнувањето на економски санкции е добро познат и широко прифатен метод од државите и меѓународните организации кој дозволува една држава да влијае на политиките на друга држава. Се здоби со популарност од крајот на Студената војна. Оваа алатка се користи за да се избегнат воени конфликти и, во исто време, да се принудат непријателските држави да се однесуваат на одреден начин. Потеклото на економските санкции може да се види уште од историски времиња кога државите ги користеа за да ги постигнат своите цели.¹²⁹ За Седлиар и Стадниченко, стратегијата за економски санкции е одредена форма на присилна надворешна политика во која државата ги нарушува своите нормални економски односи со друга држава со цел да постигне една од следните цели: (1) да ја поттикне целната држава да го промени своето однесување; (2) да генерира народен притисок врз владата што предизвикува таа да ги промени нејзините политики; или (3) да предизвика државен удар или револт што ќе доведе до појава на нова влада која ќе дејствува во согласност со желбите на државата која санкционира. Така, во концептот на економски санкции може да се забележат два централни дефинициски елемента: присилните мерки треба да бидат од економска природа и нивната цел треба да биде политичка.¹³⁰

Во изминатите дваесет и пет години економските санкции добиваа сè поголемо значење во надворешната политика на големите сили. Санкциите имаат долга историја и се составен дел на репертоарот на принудни надворешнополитички мерки како замена за вооружените непријателства како самостојна политика со векови.¹³¹

Исто како што употребата на воени средства на моќ може да повлече бројни стратешки, економски и хуманитарни последици, употребата на економски средства на моќ може да се користи

¹²⁸Okano-Heijmans, M. (2011) Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of International Relations, Economics, IPE and Diplomatic Studies. *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(1-2), pp 7-36

¹²⁹Irfan, N., Nawaz, M. and Jamil, S. (2021) US Economic Sanctions: A Controversial Foreign Policy Tool in International Politics. *Global Economics Review*, VI(I), pp. 152-165

¹³⁰Sedliar, Y. and Stadnichenko, O. (2019) Economic Sanctions as the Instrument of Foreign Policy in International Relations Studies. *Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II*, pp. 254-263

¹³¹Seyfi, S. and Hall, M. C. (2020) Sanctions and tourism: Conceptualization and implications for destination marketing and management. *Journal of Destination Marketing and Management*, 15(1), pp. 1-19

за да се добие широк опсег на различни геостратешки цели.¹³² Теоретски, Повелбата на ОН дозволува само овластени наметнувања на санкции, но во пракса, меѓународната политика е полна со неовластени акции преземени од силни земји членки.¹³³

Кога санкциите се релативно без заби, тие немаат ефект врз веројатноста за војна. Овде, државите можат слободно да санкционираат противник без значително да го нарушат нивниот однос. Меѓутоа, кога санкциите се умерено деструктивни, тие можат да се користат за да се неутрализираат негативните промени во релативната моќност што инаку би генерирало проблем со посветеноста.¹³⁴

2. Економски санкции

Поаѓајќи од гледиштата на Ондер, економските санкции се финансиски алатки кои се користат за прашања поврзани со економски, политички, социјални и воени прашања меѓу државите. Употребата на економски санкции е посоефицицирана во однос на одлучувањето и пресметувањето на нивните долгорочни и краткорочни последици. Затоа, државата испраќач има потреба од информации за политичкото и економското опкружување за целната држава.¹³⁵ Со зголемена фреквенција, моќните држави се свртеа кон употребата на економски санкции за да ги принудат промените во политиката, да содржат опасно однесување и да ја сигнализираат намерата да ги казнат прекршувањата на меѓународните норми.¹³⁶ Ова се должи на фактот дека државите ја прифатија важноста на економската безбедност. Со употребата на економски средства може да се постигне истата цел како и со воените средства, а притоа да не се жртвува сопственото население и воената моќ. Поради оваа причина во последните дваесеттина години е зголемена употребата на економските санкции.

За Изо терминот „економски санкции“ се дефинира како намерни владини дејствија за нанесување економска лишување на целната држава или општество преку ограничување или прекинување на вообичаените економски односи. Тие вклучуваат трговски и финансиски мерки, вклучително и контроли на извозот до целта, ограничувања на увозот од целта и прекини на официјални или комерцијални финансии, како што се прекинување на помошта или замрзнување на имотот.¹³⁷ Ваквите санкции секако се насочени и кон целните компании, претпријатија, банки и поединци.

На ова се надоврзува и Картер за кој општо земено, економските санкции можат да се користат за да се принудат или барем да се влијае на една земја, ентитет или поединец да ги промени политиките (или дури и нејзината влада), или барем да го демонстрира мислењето на испраќачот за политиките на другиот. Поконкретно, овие санкции можат да се применат во обид да се запре воената авантура на една држава, да се дестабилизира нејзината влада или да се влијае или да се изрази неодобрување за низа други надворешнополитички размислувања кои вклучуваат човекови права, тероризам, ширење на оружје или трговија со дрога.¹³⁸ Иако Картер ја истакнува принудата односно санкциите да функционираат како казнена и воспитна мерка, тие можат да се гледаат и како економско оружје. Економската војна секако ги користи економските санкции со цел да се освои

¹³²Olsen, B. K. (2022) Diplomatic Realisation of the EU's "Goeconomic Pivot": Sanctions, Trade and Development Policy Reform. *Politics and Governance*, 10(1), pp. 5-15

¹³³Irfan, N., Nawaz, M. and Jamil, S. (2021) US Economic Sanctions: A Controversial Foreign Policy Tool in International Politics. *Global Economics Review*, VI(1), pp. 152-165

¹³⁴McCormack, D. and Pascoe, H. (2017) Sanctions and Preventive War. *Journal of Conflict Resolution*, 61(8), pp. 1711-1739

¹³⁵Onder, M. (2021) Economic sanctions outcomes: An information-driven explanation. *Journal of International Studies*, 14(2), pp.38-57

¹³⁶Lektzian, D. and Mhrtchian, G. (2021) The effect of sanctions on economic freedom. *Social Science Quarterly*, 102(6), pp. 1-19

¹³⁷Izzo, S. P. (1996) Economic Sanctions: Are they a Viable Instrument of Power?. *US Army War College*, pp. 1-29

¹³⁸Carter, E. B. (2011) Economic Sanctions. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, pp. 1-9

определен пазар, определена држава, компанија да се доведе во состојба на потчинетост, зголемување на сопствената економска моќ преку наштетување на друга, намерна дестабилизација на целната држава и слично.

Сметс смета дека бројот на епизоди на санкции е во пораст, а санкциите се повеќе добиваат на популарност во последниве години и такви, и покрај фактот што литературата не претставува убедлив доказ дека економските санкции се ефективен политички инструмент. Целите на епизодите на санкциите варираат и се движат од само израз на незадоволство до барање за промена на политиките во целната земја. Колку е повисоко предвиденото ниво на амбиција и промена, толку е потешко да се постигне. Ова е особено така кога економските санкции ги преземаат земјите поединечно. Дури и кога санкциите се поддржани од групи земји колективно и идеално се покриени со одлука донесена од Обединетите нации, со што им се дава најсилна меѓународна и дипломатска поддршка и легитимитет, нивниот успех е далеку од сигурен. Времето што генерално е потребно за усогласување на владите за поддршка на санкциите и постигнување договор за вклучените мерки, често и дава на целната земја големи можности да изгради сојузи со „укинувачите на санкции“ и да најде алтернативни места за своите стоки и услуги, со што ја поткопува ефективноста на санкциите.¹³⁹ Како еклатантен пример за ова се санкциите од страна на западниот свет (ЕУ, НАТО државите) воведени кон Иран и кон Руската Федерација. Со оглед на тоа што тие користеа разни состаноци, држеа конференции и совети кај што се дискутираше потребата од санкции, кои економски гранки да ги опфатат, како да се одвиваат и до кога само им остави простор на Иран и Руската Федерација да најдат нови пазари за нивните стоки, услуги и суровини.

Согласно гледиштата на Сеуфи и Хал, природата на наметнатите мерки, исто така, се промени: од сеопфатни режими на санкции (на пример, против Ирак во 1990-тите) до повеќе „таргетирани“ или „паметни“ санкции (на пр. против Иран и Русија), кои се насочени кон одредени поединци или субјекти (преку замрзнување на имот и забрани за патување) или со забрана на одредени активности (ембарго на оружје и забрани за извоз) Санкциите се вид на дипломатија „морков и стап“ во справувањето со меѓународната трговија и политика и често се критикувани за разорното влијание што можат да го имаат врз невиното цивилно население. Поради зголемените критики против употребата на трговските санкции, пејзажот на меѓународните односи беше сведок на „квалитативна промена“ од сеопфатните трговски санкции против државите кон „паметни“ или насочени санкции кои се применуваат со зголемен опсег и ефект. Паметните или насочени санкции (во форма на замрзнување средства, забрани за патување и ограничувања на мобилноста на поединци) произлегоа од политичката критика на потрадиционалните режими за санкционирање на Советот за безбедност на ОН како што е насочено кон државите.¹⁴⁰

2.1. Директни и индиректни економски санкции

Општо земено, за Елис постојат два механизма со кои испраќачот може да користи економски санкции за да го промени однесувањето на целта: директен механизам и индиректен механизам.

Понатаму, тој смета дека „директните“ економски санкции се обидуваат директно да го променат непристојното однесување со тоа што на целта и се ускратуваат ресурсите што и се потребни за да ја следи. На пример, ако непристојното однесување на една држава е нејзината брза милитаризација и агресивен став кон нејзините соседи; директните економски санкции може да бидат во форма на одбивање да се доставува оружје, воена помош, воена технологија, нафта, заеми или какви било други ресурси што би можеле да ја олеснат милитаризацијата.

Спротивно на тоа, „индиректните“ економски санкции се обидуваат да ја притиснат целта да го промени самото непристојно однесување. Индиректните санкции се наметнуваат со

¹³⁹Smeets, M. (2018) Can economic sanctions be effective?. *WTO Staff Working Paper*, No. ERSD-2018-03, pp.1-19

¹⁴⁰Seyfi, S. and Hall, M. C. (2020) Sanctions and tourism: Conceptualization and implications for destination marketing and management. *Journal of Destination Marketing and Management*, 15(1), pp. 1-19

експлицитен или имплицитен предлог: „променете го вашето непристојно однесување и ние ќе ги укинеме санкциите“. Испраќачот се надева дека целта ќе изврши анализа на трошоците/придобивките и ќе одлучи дека е подобро да се усогласи со желбите на испраќачот отколку да продолжи со непристојното однесување. Онаму каде целта е држава, и нејзините граѓани и нејзината влада се под притисок да ја променат непристојната политика. За граѓаните на целните држави, економските санкции приложуваат нови трошоци за секоја континуирана поддршка на непристојната политика на целната влада. Секој граѓанин на целната држава мора да процени дали нето придобивките од продолжувањето на поддршката/почитувањето на непристојната политика ги надминуваат нето придобивките од повлекувањето на поддршката или активното протестирање против неа. Испраќачот се надева дека ќе заклучат дека повлекувањето на нивната поддршка или активниот протест е нивната најдобра опција и дека тоа ќе предизвика владата да ја промени својата политика или однесување за да го избегне ризикот од губење на власта. Економските санкции, значи, имаат за цел да ги претворат граѓаните на целните држави во агенти на испраќачот - граѓанитесе под притисок да бараат од нивната влада да ги исполни желбите на испраќачот, а не нивните. Ако стратегијата успее, тие ефективно се „регрутирани“ за целта на испраќачот. Целната влада, од друга страна, мора да процени дали нето придобивките од продолжувањето на непристојната политика во услови на економски тешкотии, протести и ризикот од губење на власта ги надминуваат нето придобивките од напуштањето. Повторно, испраќачот се надева дека целната влада ќе одлучи дека најдобрата опција е да се откаже од непристојната политика. Индиректните економски санкции можат да имаат многу форми. Сеопфатните економски санкции (одбивањето да се купат/продадат какви било стоки/услуги) може да функционираат со индиректен механизам: целта би била да и се наштети на економијата како средство за притисок врз граѓаните и/или владата да ја променат непристојната политика. Повлекување на трговијата со одредени стоки, на пр. нафта, дрва или дури и луксузни стоки, можат да вршат слична работа. Слично на тоа, замрзнувањето на имотот на владините службеници може да ги притисне да ги променат политиките.

На крај истиот истакнува дека вреди да се направи конечна разлика помеѓу „колективни“ економски санкции и она што е познато како „таргетирани“ или „пааметни“ економски санкции. Колективните економски санкции се оние кои имаат за цел да и наштетат на економијата на државата како целина. Колективните санкции им штетат на сите во државата кои се ангажираат во таа економија со сепак ограничен капацитет. Целните економски санкции се насочени потесно, на пр. во воените резерви или личните средства на владините службеници.¹⁴¹

3. Економските санкции и државите

Во сфаќањата на Ондер, економските санкции станаа распространета надворешнополитичка алатка за одговор на спорите меѓу државите. Во светлината на зголемената употреба и зголемената важност на економските санкции во светската политика, од суштинско значење е да се разбере кога економските санкции функционираат и не функционираат. Економските санкции обично се применуваат од моќните држави на послабите држави за широк спектар на прашања, вклучувајќи хуманитарни прекршувања и поддршка на тероризмот.¹⁴² Можна е и примена на економски санкции во обратна насока односно послаби држави да ги применат врз помоќни држави со цел подобрување на внатрешно мислење и расположение на послабата држава. На тој начин се добива слика пред сопствените граѓани дека државата ѝ се спротивставува на помоќна држава со сите цели и средства. Пример за ова се санкциите на Украина кон Руската Федерација, Иран кон САД, Северна Кореја кон САД, Југославија кон САД и слично. Долгорочно гледано, послабата

¹⁴¹Ellis, E. (2021) The Ethics of Economic Sanctions: Why Just War Theory is Not the Answer. *Res Publica*, 27(3), pp. 409-426

¹⁴²Onder, M. (2021) Economic sanctions outcomes: An information-driven explanation. *Journal of International Studies*, 14(2), pp.38-57

држава (економски и воено) нема да може да ги издржи тие санкции односно ефикасноста и ефективноста нема да се на посакуваното ниво.

На ова се надоврзува и Сметс според кој, општо земено, тие покриваат политики за ограничување на трговијата меѓу суверените нации, вклучувајќи ги таканаречените „бојкоти“ и „ембарга“. Бојкотите генерално се поврзани со одбивањето да се купат стоки и услуги од добавувачот, а ембаргото имплицира дека нема да му бидат доставени стоки и услуги на купувачот. Обемот на санкциите природно варира во секој случај и може да вклучи политика за целосно изолирање на една земја и прекинување на економските и трговските односи и што е можеби најтешко да се постигне. Ретки се случаите кога е воведено целосно ембарго со цел да се прекинат сите економски и трговски односи со одредена земја.¹⁴³

Ондер сепак предупредува дека употребата на економски санкции не е само меч со две острици, туку може да биде и контрапродуктивен надворешно-политички инструмент со активирање на низа меѓусебно поврзани циклус на настани помеѓу државата која санкционира и целната држава, како и трети страни. Економските санкции можат да им наштетат и на државите што ги испраќаат и на целните држави. Примената на економски санкции понекогаш бара други придружни политики, како што е воведување воена акција. Понатаму, не е невообичаено да се види дека економските санкции траат подолго од очекуваното или завршуваат со нејасни резултати.¹⁴⁴ Санкциите кон Руската Федерација од страна на ЕУ и НАТО може слободно да се каже дека им наштетуваат дури и на самите земји и нивната економија. Овие санкции, исто така, им наштетија и на трети земји во светот преку зголемување и раст на цените на горивата, суровините, ѓубривата, храната, енергијата и останати гранки. Во определени трети земји, па дури и во земјите кои ја санкционираа Руската Федерација се јави рецесија и зголемена инфлација.

Покрај тоа, за Сметс санкциите често се заобиколуваат со вклучување во трговија со трети страни кои одбиваат да ги почитуваат. Не може едноставно да се претпостави дека со притискање на економијата во целната земја до одреден момент, лидерите немаат друг избор освен да попуштат. Практиката е поинаква и потребно е повеќе да се клекнат лидерите на колена. Економските санкции може да имаат дури и обратен ефект, бидејќи лидерите ги користат санкциите како објаснување за пониските нивоа на раст и благосостојба, наместо да пропаднат економските политики. Тоа може да доведе до нивно копање по петиците и да даде уште повеќе отпор на санкциите, со што ќе го отежне постигнувањето на поставените цели.¹⁴⁵ Со оглед на тоа што санкциите кон Руската Федерација не ја добија посакувана поддршка од светот (повеќе од две третини и немаат воведено санкции) како и тоа што Руската Федерација, користејќи психолошка пропаганда сè уште не успеа политички да потклепне оди само во прилог на ова тврдење на Сметс. Дури и санкциите кон Иран кои се зголемуваат од година во година не успеваат да го разлишаат режимот кој успешно се адаптира.

Вредно за истакнување е дека согласно Лектзиан и Мхричан, целите на санкциите имаат три главни контрастратегии кои можат да се применат за да се спротивстават на ефектите од економските санкции. Тие можат да ги приспособат своите економии да работат без стоките што биле ограничени, можат да промовираат политики за замена на увозот или да најдат алтернативни трговски партнери (или извори за шверц на стоки). Сите овие одговори може да го продлабочат учеството на владата во економиите на државно ниво, што ќе резултира со намалено индивидуално одлучување за економијата. Дополнително, државите често одговараат на санкциите со свои санкции, што може да произведе каскаден ефект на владините одговори бидејќи испраќачите стануваат мети, а целите стануваат испраќачи.¹⁴⁶ Во случајот на санкциите кон Руската Федерација

¹⁴³Smeets, M. (2018) Can economic sanctions be effective?. *WTO Staff Working Paper*, No. ERSD-2018-03, pp.1-19

¹⁴⁴Onder, M. (2021) Economic sanctions outcomes: An information-driven explanation. *Journal of International Studies*, 14(2), pp.38-57

¹⁴⁵Smeets, M. (2018) Can economic sanctions be effective?. *WTO Staff Working Paper*, No. ERSD-2018-03, pp.1-19

¹⁴⁶Lektzian, D. and Mhrtchian, G. (2021) The effect of sanctions on economic freedom. *Social Science Quarterly*, 102(6), pp. 1-19

забележливо е дека таа успеа, без поголеми проблеми, да ја прилагоди и приспособи својата економија на ефектите од нив. Ова можеби е причина затоа што Руската Федерација ги очекувала и го предвидела овој потег на западниот свет. Исто така, набрзо најде замена на увозот и извозот од Запад кон Исток, притоа зголемувајќи го трговскиот суфицит.

4. Ефективноста на економските санкции

И покрај нивната широка употреба на економски санкции и широкиот опсег и број на режими на санкции од различни меѓународни актери кои се применуваат во различни размери, на пр. земји, сектори, производи, фирми и поединци, за Сеуфи и Хал постои значителна дебата за нивната ефикасност во постигнувањето на посакуваните резултати од телата за санкционирање.¹⁴⁷

Интересни се ставовите за ефективноста на економските санкции на Валантек, Броере, Чинели, Декер и Хаслбек. Прво, за нив влијанието на економските санкции врз економијата на целната држава се чини дека е систематски поврзано со ефективноста на алатката. Ова произлегува од интуитивното разбирање на механизмот кој лежи во основата на успехот на санкциите: Граѓаните или елитите, притиснати од економските тешкотии што произлегуваат од економските санкции, ја принудуваат владата да ја промени својата политика и да понуди отстапки на државата испраќач. Второ, ефективноста е поврзана со нивото на демократија на целта и испраќачот на економска принуда. Демократските цели се очекува да бидат поотпорни кога ќе се соочат со економски санкции како резултат на ефектот на митингот околу знамето. Граѓаните на целната држава, веројатно е да ја бранат својата земја и владејачката влада, доколку политичката моќ се пренесе преку изборен процес. Во споредба со недемократските испраќачи, се чини дека демократските испраќачи ќе постигнат промена на политиката во целната држава преку економски санкции. Трето, угледот на државата испраќач е важен за ефективноста на економските санкции. Истражувањето ја операционализира репутацијата како мината посветеност на санкционирање закани: збирните празни закани од санкции од минатото се очекува да го направат идното успешно наметнување на економска принуда помалку веројатно. Четврто, бројот на загрозуени прашања што испраќачот(ите) сакаат(и) да ги решат со економски санкции, исто така, може да се поврзат со ефективноста на алатката: како што се зголемува бројот на прашања, изгледите за успех на режимот на санкции се намалуваат. Дополнително, за ефективноста на економските санкции е важен типот на прашањата кои се во прашање. Испраќачите на економски санкции се со помала веројатност да успеат за прашања од голема важност, на пример, прашања поврзани со безбедноста. Петто, истражувањата покажуваат дека мултилатералните економски санкции се поефикасни од едностраните санкции. Овој наод е во согласност со резултатите за улогата на трошоците на економската принуда, имајќи предвид дека мултилатералните економски санкции создаваат поголем економски притисок врз целната држава. Дополнително, научниците забележуваат поголема ефективност на економските санкции воведени преку меѓународните организации, кои исто така се многу често мултилатерални. Се чини дека меѓународните организации помагаат да се решат проблемите поврзани со мултилатералните напори: потребата за координација и надзор за да се намалат шансите за слободно возење меѓу испраќачите и прекршувањето на режимите на санкции.¹⁴⁸

На ова се надоврзува и Сметс кој истакнува дека со оглед на зголемената меѓузависност и тесната мрежа на економски, трговски и инвестициски односи меѓу западните земји, економските санкции сè поретко ќе функционираат. Се чини дека големата разновидност на извори на снабдување и мобилноста на капиталот ја олеснуваат замената на стоки и услуги со други добавувачи. Производните процеси се интернационализираа преку инвестициските одлуки на мултинационалните корпорации. Дополнително, трговијата сè повеќе се карактеризира со трговија

¹⁴⁷Seyfi, S. and Hall, M. C. (2020) Sanctions and tourism: Conceptualization and implications for destination marketing and management. *Journal of Destination Marketing and Management*, 15(1), pp. 1-19

¹⁴⁸Walantek, D., Broere, J., Cinelli, M., Dekker M. M. and Haslbeck, M. B. J. (2021) Success of economic sanctions threats: coercion, information and commitment. *International Interactions*, 47(3), pp. 417-448

во индустријата, па дури и со внатрешна фирма, за разлика од меѓуиндустриската трговија, што го отежнува наоѓањето на одредено добро што може соодветно да се издвои за санкции. Ова размислување во помала мера се однесува на трговијата со земјите во развој, кои често имаат помалку диверзифициран производствен и извозен пакет и затоа се чини дека се поранливи. Дури и тогаш, се покажува дека е тешко ефективно да се применат санкциите.

Понатаму, тој продолжува и смета дека друг важен елемент што треба да се има на ум во епизодите на санкциите е фактот дека санкциите генерално ќе имплицираат економски трошоци не само за целта, туку и за земјите што ги иницираат санкциите преку губење на деловни договори и намалување или прекин на трговијата (во зависност од обемот на санкциите). Овие трошоци ќе треба да ги сносат потрошувачот и даночниот обврзник, кои ќе бидат подготвени да го прифатат тоа доколку веруваат во причината и во постигнувањето на целите. Трошоците за испраќачот можат да бидат значителни и да ја поткопаат економската оправданост и политичката подготвеност да се вклучат во санкциите. Бидејќи целната земја е поверојатно да стане помалку ранлива на санкциите со текот на времето, ова повторно ја нагласува потребата за брзо спроведување на санкциите и со цел да се спречи целната земја да го организира својот отпор кон санкциите и на тој начин да ги поткопа нивните ефикасност. Целната земја може да изгради залихи и да преземе дипломатски чекори за да создаде сојуз со пријателски земји и да развие индустрија што го заменува увозот или да ја пренасочи својата трговија кон нови трговски партнери. Позицијата и улогата на трети страни и нивната вклученост во епизодата на санкционирањето е од критично значење. „Скршените санкции“ можат да создадат дупки во санкциите и на тој начин да ја поткопаат нивната ефикасност. Понатаму, има и други размислувања кои треба да се имаат на ум користењето на санкциите како алатка за политика. Иако априори се чини дека ефективноста на економските санкции во голема мера зависи од ранливоста на земјата под санкции и од инструментите достапни во кампањата за санкции, ефективноста на санкциите никогаш не е загарантирана. Едно објаснување е дека економските санкции се економски инструмент кој има за цел да постигне политички цели. Не само што е предизвик бидејќи политичките цели може да се променат, туку може да биде подеднакво тешко да се процени придонесот на санкциите за постигнување на конкретен исход.¹⁴⁹

Поточно, политиколозите обично ги класифицираат санкциите како „ефективни“ доколку ги постигнат своите декларирани политички цели; тие го мерат „влијанието“ на санкциите во смислана политички ефекти; и се чини дека посветуваат помалку внимание на економското влијание на санкциите. Бидејќи повеќето санкции всушност не ги постигнуваат декларираниите политички цели, во литературата за политикологија, генералниот став е дека санкциите се главно неефикасни. Економистите, од друга страна, размислуваат за „ефективноста“ и „влијанието“ на санкциите во однос на економската штета што тие ја предизвикуваат. Повеќето економски студии за санкциите (вклучувајќи ги и трудовите во овој број) нудат доволно докази за значителна економска штета во различни економски димензии и затоа, економистите генерално ги гледаат санкциите како „ефективни“. За жал, тие не беа загрижени колку што можеби би требало да бидат загрижени за тоа дали санкциите ги постигнуваат или не ги постигнуваат нивните политички цели.¹⁵⁰

За на крај Оздамар и Шахин да истакнат дека некои санкции може ненамерно да им користат на целите со предизвикување „опсаден морал“ и мобилизирање на луѓето, а со тоа придонесувајќи за растот на домашните производни сектори или евентуално стимулирајќи ја индустријализацијата. Покрај тоа, кога целта е голема економија, испраќачите може да се соочат со повисоки трошоци: ова се случи кога санкциите на Соединетите Држави против Кина предизвикаа дополнителни трошоци за потрошувачите на Соединетите Држави и го зголемија трговскиот дефицит на

¹⁴⁹Smeets, M. (2018) Can economic sanctions be effective?. *WTO Staff Working Paper*, No. ERSD-2018-03, pp.1-19

¹⁵⁰Felbermayr, G., Morgan, C. T., Syropoulos, Y. and Yotov, V. Y. (2021) Understanding Economic Sanctions: Interdisciplinary Perspectives on Theory and Evidence. *European Economic Review*, 135(3), pp. 1-40

Соединетите Американски Држави, а притоа им беа од корист на нивните ривали во некои области.¹⁵¹

Од горенаведеното во контекст на моменталните санкции од страна на западниот свет кон Руската Федерација може да се заклучат неколку работи. Прво, економските санкции не се докажаа како толку ефективни политички инструменти. Нивното воведување не успеа да изврши внатрешно незадоволство кое би поттикнало граѓанска непослушност или протести со цел барање за промена на политичката власт, напротив рејтингот на владејачката гарнитура не е променет и нема знаци на намалување, а дополнително државите кои им имаат воведено санкции на Русите се сметаат за непријателски земји. Второ, Руската Федерација, по се изгледа ги има предвидено можните потези на ЕУ и НАТО по извршената инвазија. Русите, очигледно е дека добро ги имаат проучено чекорите и имаат преземено определени превентивни економски мерки. Трето, контрасанкциите како одговор им наштетија и на земјите од ЕУ и на земјите од НАТО. Високото ниво на инфлација, мерките на штедење и рецесиите се доказ за тоа. Четврто, третите земји, особено тие од Африка и Азија се најдоа како колатерална штета од воведените санкции и контрасанкции со зголемена сиромаштија, инфлација, недостиг на енергенси, недостиг на храна и недостиг на ѓубрива. Петто, земјите од ЕУ и на земјите од НАТО губат драгоцено време за усогласување на секој сет санкции. Дополнително, дел од нив веќе се презаситени од воведувањето на нови санкции бидејќи сметаат дека ја повредуваат домашната економија и благосостојбата на граѓаните. Шесто, Руската Федерација за брзо се прилагоди на санкциите и притоа најде алтернативни пазари на Исток (Иран, Пакистан, Индија и Кина) од каде што добива трговски суфицит за енергенсите. Седмо, сè уште не е постигната ефикасноста и ефективноста на санкциите, а притоа економските трошоци растат и се болни за државите кои воведуваат санкции. Дополнително, доколку сега НАТО и ЕУ земјите ги кренат санкциите, односно се откажат од нив би значело политички и економски пораз и неуспех. Осмо, домашната економија на Руската Федерација се покажа дека не е толку зависна од надворешната трговија. Ова значи дека домашното производство, услуги и ресурси се доволни и за понатамошен развој. Таа сè уште има трговски суфицит со определени земји и покрај санкциите. Исто така значи дека санкциите на определени стоки, услуги и материјали се заобиколуваат преку трети земји (поранешните „стан“ републики). Заобиколување се забележува и во обратна насока. Па така зголемена е трговијата на енергенси помеѓу Индија и Кина кон земјите од западниот свет. Деветто, имајќи предвид дека БДП на РФ и самата нејзина економија се прилично големи, како и тоа што се дел од БРИКС, ОПЕК и останати меѓународни економски организации речиси е јасно дека економскиот вишок оди кон ублажување на санкциите. Дополнително со исклучувањето од SWIFT и контрамерката дедоларизација (тргување со други земји во национални валути) покрај штетите на РФ, се случи пропаѓање на дел од финансискиот сектор во западните земји. Десетто, испреплетеноста на трговијата помеѓу ЕУ и Руската Федерација, нивната меѓузависност и економската логика како последица на глобализацијата не дозволува целосно економско ембарго и бојкот на руските енергенси, стоки и услуги. Единаесетто, превентивните мерки (зголемувањето на девизните резерви, субвенционирањето на сопствената економија и компании, национализацијата на странски компании, контрасанкциите, дедоларизацијата, алтернативните пазари, намалување на производство на енергенси, заобиколувањето на санкциите) во голема мера влијаеја на ефективноста и ефикасноста на санкциите.

4.1. Детерминанти и услови за ефективни санкции

Макио Мијагава, јапонски експерт за економски санкции, постулира седум општи услови за ефективни санкции. Овие се:

- Зависност од трговија. Колку е поголема важноста на надворешната трговија во домашната економија на целта, толку е поголемо веројатното економско влијание.

¹⁵¹Özdamar, Ö. and Shahin, E. (2021) Consequences of Economic Sanctions: The State of the Art and Paths Forward. *International Studies Review*, 23(4), pp. 1646–1671

- Големина на економијата. Колку е помал бруто домашен производ (БДП) на целта, толку веројатно ќе бидат поефикасни санкциите. Оваа хипотеза произлегува од веројатноста дека мал економски вишок мора да ја ограничи флексибилноста на целта во распределбата на ресурсите насочени кон отпор на санкциите.

- Трговски партнери. Колку е потесно испреплетена трговијата на целта со одредени партнери, толку е поранлива доколку тие партнери се приклучат во санкциите.

- Достапност на замени. Колку е потешко целта да најде алтернативни странски извори на снабдување, алтернативни странски пазари или замени (домашни или странски) за стоките опфатени со санкциите, толку поефективни ќе бидат санкциите.

- Девизни резерви. Колку се помали девизните резерви на целта, толку е потешко таа нација да најде да се спротивстави на економските санкции. Земјите со многу скудни девизни резерви нужно се наоѓаат задушени од недостатокот на каков било капацитет да го купат она што им е потребно.

- Мониторинг. Колку полесно се следат, па дури и се контролираат трговските односи на целта со другите земји, толку поефективно треба да функционираат санкциите.

- Економски систем. Земјите со државно тргување се помалку ранливи на економски санкции од оние во кои надворешната трговија ја врши приватниот сектор¹⁵²

Детерминантите на ефикасноста на економските санкции во студиите за меѓународни односи може да се карактеризираат со следните одредби:

- Економските санкции треба да бидат дизајнирани да го максимизираат притисокот врз виновните актери, да нанесат болка и страдање на лидерите на чија политика испраќачот се обидува да влијае. Санкциите треба да бидат соодветно насочени за да се минимизира хуманитарното влијание врз населението во објективната држава.

- Доказите од случаите упатуваат на тоа дека присуството на политичка опозиција во целта која се ориентирала кон санкционирање на државата ги прави економските санкции поплодни. Политичките групи кои губат од економските санкции ќе се најдат во финансиски намалена позиција, што може да го намали нивното политичко влијание. Ефектот на „петтата колона“ е веројатен одговор на групите во политичката елита на целта на економските санкции и кои се потпираат на увоз или извозно ориентираните производители.

- Научниците за меѓународни односи нагласуваат дека економските санкции се од ограничена корист во постигнувањето на надворешнополитичките цели како што се промената на режимот и демократизацијата. Безбедносните, политичките или други трошоци за исполнување на барањата на испраќачот може едноставно да бидат повисоки од каква било болка што може да се наметне со економски санкции. Затоа економските санкции успеваат доколку се дизајнирани да постигнат умерени политички цели во целта.

- Мултилатералната соработка меѓу државите кои санкционираат е неопходен и/или доволен услов за генерирање успешен исход. Во овој поглед, научниците од меѓународната политика забележаа дека проблемите со соработката може да се поделат во фази на договарање и спроведување. Соработката може да биде саботирана со тешкотии при договарање и/или недостаток на спроведување. Економските санкции кои вклучуваат мултилатерална соработка вклучуваат две посебни дилеми за соработка: една помеѓу државите кои санкционираат и целта, и една помеѓу примарниот санкционер и другите санкционери. Без поддршка од меѓународна организација, ад хок коалициите на санкционери се инхерентно кривки. Меѓународните организации се координативен механизам за уверување и информирање. Тие им овозможуваат на владите да се спротивстават на домашниот притисок и обезбедуваат странични плаќања за да ја зголемат вредноста на континуираната соработка.

- Теоретичарите во меѓународната политика претпоставуваат дека економските казнувачки санкции имаат помала веројатност да успеат против недемократска цел отколку против демократска

¹⁵²Izzo, S. P. (1996) Economic Sanctions: Are they a Viable Instrument of Power?. *US Army War College*, pp. 1-29

цел. Причината за овој условен однос е двојна. Прво, санкциите ја зголемуваат способноста на лидерот да извлекува кирии. Поголемите закупнини ја зголемуваат способноста на недемократскиот лидер да ја задржи власта, но поголемите кирии не ја зголемуваат способноста на демократскиот лидер да ја задржи функцијата. Второ, притисокот да се попусти на санкциите критично зависи од тоа кој го сноси најголемиот дел од трошоците во целната држава. За да успеат, санкциите треба да бидат насочени кон победничката коалиција на режимот, чија големина и состав зависат од политичките институции на државата. Наспроти демократијата, каде што победничката коалиција е голема, економските санкции имаат поголема веројатност да доведат до промена на политиката доколку се релативно широки и влијаат на многу групи во општеството. Санкциите кои се високи по цена генерално ќе го имаат овој ефект. Кога се занимаваат со недемократски земји, државите треба да избегнуваат широки санкции кои наметнуваат високи економски трошоци за населението во целина, бидејќи повеќето луѓе во земјата не се дел од победничката коалиција на авторитарскиот лидер, така што економските трошоци наметнати на поголемото население не се претвораат во политички трошоци за режимот. Накратко, бидејќи недемократските лидери генерално имаат тесно дефинирана победничка коалиција, широките и скапи санкции ќе бидат помалку успешни против нив отколку против демократските земји. За да ги натераат недемократските лидери да попуштат, државите мора да бидат способни да воведат тесни санкции што ги засегаат основните групи кои го поддржуваат режимот.¹⁵³

Заклучок

Економските санкции се користат за намалување на економската благосостојба на целната држава со цел да се промени нејзиното политичко однесување. Иако економските санкции може да бидат атрактивни политички алатки за владите кои сакаат да изразат незадоволство од однесувањето на една земја, спорно е дали од економска перспектива санкцијата може да ја постигне промената што често се предвидува преку преземените казни мерки. Разбирањето на економските санкции значи не само разбирање на условите под кои тие се успешни, туку и многуте несакани, но реални последици што го следат користењето на овие моќни алатки.

Сепак, огромниот тренд во последните две децении е далеку од сеопфатни санкции до „паметни“ или „целни“ санкции. Во голем број случаи непознати за пошироката јавност, ограничените санкции се преферирана алатка - санкции насочени кон одредени поединци, компании или трансакции, без да предизвикаат хуманитарна штета на јавноста.¹⁵⁴

Ефикасноста и ефективноста на воведените санкции кон големи сили или економско моќни држави е дискутабилна особено кога тие спаѓаат во најразвиените земји во светот или се дел од постојаните членки во Советот за безбедност при ОН. Нивната ефикасност и ефективност кон целната држава односно врз државата на кои и се воведени треба да е поголема од економските тешкотии и штети кон ги трпат државите кои и ги воведуваат санкциите на целната држава. Само на тој начин постои оправданост за нивна употреба.

Употребата на санкциите како средства за војување и водење на дипломатски односи го отпочнаа процесот на новиот светски поредок и ја забрзаа фрагментацијата во светски рамки чии сведоци сме денес.

Сепак, санкциите не можат да се сфатат како тотален неуспех. Тие можат да бидат корисни доколку се користат со соработка со меѓународната заедница. И покрај сите негови недостатоци и

¹⁵³Sedliar, Y. and Stadnichenko, O. (2019) Economic Sanctions as the Instrument of Foreign Policy in International Relations Studies. *Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II*, pp. 254-263

¹⁵⁴Hufbauer, C. G. and Jung, E. (2020) What's new in economic sanctions?. *European Economic Review*, 130 (3), pp. 1-12

слабости, не можеме да кажеме дека санкциите ќе исчезнат. Нивната примена како економско средство за војување и водење на дипломатски односи кон економски послабите држави ќе продолжи и понатаму, но светот и меѓународната сцена ќе мора да најдат солуција што во случај кога од другата страна имаме светска воена и политичка сила.

Користена литература

1. [1] Carter, E. B. (2011) Economic Sanctions. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, pp. 1-9
2. [2] Ellis, E. (2021) The Ethics of Economic Sanctions: Why Just War Theory is Not the Answer. *Res Publica*, 27(3), pp. 409-426
3. [3] Felbermayr, G., Morgan, C. T., Syropoulos, Y. and Yotov, V. Y. (2021) Understanding Economic Sanctions: Interdisciplinary Perspectives on Theory and Evidence. *European Economic Review*, 135(3), pp. 1-40
4. [4] Hufbauer, C. G. and Jung, E. (2020) What's new in economic sanctions?. *European Economic Review*, 130 (3)
5. [5] Irfan, N., Nawaz, M. and Jamil, S. (2021) US Economic Sanctions: A Controversial Foreign Policy Tool in International Politics. *Global Economics Review*, VI(I), pp. 152-165
6. [6] Izzo, S. P. (1996) Economic Sanctions: Are they a Viable Instrument of Power?. *US Army War College*, pp. 1-29
7. [7] Lektzian, D. and Mhrtchian, G. (2021) The effect of sanctions on economic freedom. *Social Science Quarterly*, 102(6)
8. [8] McCormack, D. and Pascoe, H. (2017) Sanctions and Preventive War. *Journal of Conflict Resolution*, 61(8), pp. 1711-1739
9. [9] Okano-Heijmans, M. (2011) Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of International Relations, Economics, IPE and Diplomatic Studies. *The Hague Journal of Diplomacy*, 6(1-2), pp 7-36
10. [10] Olsen, B. K. (2022) Diplomatic Realisation of the EU's "Goeconomic Pivot": Sanctions, Trade and Development Policy Reform. *Politics and Governance*, 10(1), pp. 5-15
11. [11] Onder, M. (2021) Economic sanctions outcomes: An information-driven explanation. *Journal of International Studies*, 14(2), pp.38-57
12. [12] Özdamar, Ö. and Shahin, E. (2021) Consequences of Economic Sanctions: The State of the Art and Paths Forward. *International Studies Review*, 23(4), pp. 1646–1671
13. [13] Sedliar, Y. and Stadnichenko, O. (2019) Economic Sanctions as the Instrument of Foreign Policy in International Relations Studies. *Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II*, pp. 254-263
14. [14] Seyfi, S. and Hall, M. C. (2020) Sanctions and tourism: Conceptualization and implications for destination marketing and management. *Journal of Destination Marketing and Menagement*, 15(1), pp. 1-19
15. [15] Smeets, M. (2018) Can economic sanctions be effective?. *WTO Staff Working Paper*, No. ERSD-2018-03, pp.1-19
16. [16] Walantek, D., Broere, J., Cinelli, M., Dekker M. M. and Haslbeck, M. B. J. (2021) Success of economic sanctions threats: coercion, information and commitment. *International Interactions*, 47(3), pp. 417-448